

צל"ח מסכת ברכות דף ט עמוד ב

ק"ג פרשיות אמר דוד ולא אמר הללויה עד שראה מפלתן של רשעים. כתב מהרש"א בחי' אגדות מכאן קשה למה שכתבו בשם המדרש [ראה ילקוט שמעוני משלי סוף רמז תתקס] שאין אומרים הלל ביום אחרון של פסח משום שאמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, והרי הכא אמרו בהיפך, עכ"ל.

ובמס' פסחים דף קי"ז ע"א איתא הכל מודים וכו' תאות רשעים תאבד הללויה דבתריה ריש פירקא, כתב מהרש"א בחי' אגדות טעם בזה על פי מדרש הנ"ל שעל כן אין אומרים הלל באחרון של פסח לפי שנטבעו בו המצרים, וה"נ אין לומר הללויה על אבידת הרשעים, עכ"ל. מוכח מדבריו דכולי אמוראי סבירא להו להך מדרש הנ"ל, ואם כן סתר לדברי עצמו, וצ"ע.

והקושיא שהקשה מהרש"א במס' ברכות¹, מצאתי בזוהר² פרשת נח דף ס"א ע"ב דפוס אמשטרדם, וז"ל, אבל בזמנא אחריתא ליתא חדוא קמיה קב"ה כזמנא דאתאבידו חייבי עלמא וכו' הה"ד "ובאבוד רשעים רנה," – הני מילי כד מטי ההוא זמנא דאוריך לון, ולא תאבין לגביה מחובייהו, אבל אי אתאבידו עד דלא מטא זמנייהו – כדין לית חדוא קמיה על דאתאבידו.

ואי טעמא איהו עד לא מטא זמנייהו, אמאי עביד בהו דינא? אלא בגין דמשתתפי בהדייהו דישראל לאבאשא לון, ובגין כך עביד בהו דינא ואוביד לון מעלמא בלא זמנא, ודא הוא דאבאיש קמיה, ובגין כך איטבע מצראי בימא, עד כאן הצורך לענינינו.

ותוכן כוונתו, דהמצריים בקשו להרע לישראל בשביל כך נטבעו בים הגם שעדיין לא נתמלא סאתם, ולכן לא חדי קב"ה באבודם ואין אומרים הלל. וא"כ מתורץ קושיית מהרש"א הנ"ל, הא דקאמר דוד המלך הללויה במפלתן של רשעים, היינו היכא דנתמלא סאתם יש חדותא כלפי שמיא, אבל במצריים דלא נתמלא סאתם אלא בשביל שבאו להרע לישראל ובשביל כך נטבעו, אין לומר הלל.

ועל פי הזוהר שהבאתי יש לפרש פירוש הפסוק בפרשת בשלח [שמות י"ד, י"ד] "ה' ילחם לכם," פירש"י לכם בשבילכם. כלומר שעדיין לא נתמלא סאתם ולא הגיע זמן

1. תירץ החיד"א בספרו צוארי שלל, להפטר פר' נצבים אות ג: ועוד חילקו דבאותה השעה שהיו טובעים אין לומר שירה דעדיין לא נתגלה הנס, אך אחר שנטבעו והוה מה דהוה, יכולים הכל לומר שירה, והכי דייק הלשון שאמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעים בים דייקא שעתה הם טובעים ובשעה זו אין לומר שירה, אך אח"כ ישראל אמרו שירה דכבר נטבעו ונתגלה הנס....

2. וכן הביא גם השפת אמת מסכת ברכות דף י עמוד א ד"ה בגמ' ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה: עי' מהרש"א (לעיל ט' ב) שהקשה מכאן על מ"ש ז"ל מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה ע"ש אבל כבר הקשה כן בזוה"ק בכמה דוכתי ומתרץ כאן קודם דאשתלים קיסטא אבל בתר דשלים כתיב באבוד רשעים רנה ע"ש ח"א (דף ס"א: וקכ"א ב) ובכמה דוכתי.

לאבדם, רק בשביל ישראל דהיו מצייקים להם. וזו "ה' ילחם לכם", בשבילכם, "ואתם תחרישון" מלומר הלל, וק"ל (עד כאן דברי כבוד הרב הגדול מוהר"ר ליב פישלס הנ"ל).

רא"ש מסכת מועד קטן פרק ג

והא דאמרינן בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע – כתב רבינו מאיר ששמע בשם ה"ר יונה ז"ל דה"מ באדם שאינו רשע אבל באדם רשע וחשוד אין אדם חייב לקרוע, אלא אדרבה יש לשמוח כדכתיב "באבוד רשעים רנה". וכתב דלא נהירא ליה דאמרינן בפרק האורג (דף קה ב) למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע ופרש"י התם ואף נשמתו של ישראל דומה לו שאין לך ריק שבהן שאין בו תורה ומצות. אלא נראה לי שחייב לקרוע על הכל בשעת יציאת נשמה לבד ממומר לע"ז שכל המורה בה כופר בכל התורה כולה. או אם הוא עובר על אחת מכל מצות האמורות בתורה להכעיס הרי זה כעובד ע"ז דקי"ל בפרק בתרא דהוריות (דף יא א) דמומר דאוכל נבילות להכעיס עבריינן הוא...

שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן צד

שאלותיו מכוונות למעשה על יהודי שהוא נשוי עם יהודיה ואח"כ נשא אשה לא יהודיה על אשתו, ואינו מוכן לשוב אל היהודיה, וכ"כ מתחמק לפטרה בגט כדמו"י: האם חייבים הקרובים להתאבל אחר מיתת איש כזה, האם צריך לתת לו מקום קבורה בבית החיים ואפילו סמוך לגדר ביה"ק, האם יתעסקו בו בקבורתו וישתתפו בלוייתו. ומה המה דרכי ההתראה והאיומים שיש לנהוג באיש הזה, ולהפעיל עי"כ לחץ עליו שיתרצה גם לפטור את אשתו היהודיה בג"פ. נוסף על האמור מציין כת"ר, כי הוא פורש מדרכי ציבור, ואפילו בימ"נ אינו בא לביהכ"נ.

(א) והנה בנוגע לחיוב אבילות על איש כזה, הלכה פסוקה היא בשו"ע יו"ד סי' שמ"ד סעי' ה' וז"ל: כל הפורשים מדרכי צבור והם האנשים שפרקו עול המצוות מעל צוארם ואין נכללים בכלל ישראל בעשייתם ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות אלא הרי הם כבני חורין לעצמם כשאר האומות וכן המומרים והמוסרים כל אלו אין אוננים ואין מתאבלים עליהם אלא אחיהם ושאר קרובים לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים עכ"ל.

הרי לנו שמעיקרא דדינא אין כל חיוב אבילות על הקרובים אחר מיתת איש כזה. ולכאורה לא רק שאין חיוב אלא יש גם איסור לנהוג אבילות אחר איש כזה, בהיות שיש חיוב של שמחה על שאבד שונאו של מקום כדכתיב "באבוד רשעים רנה", וכדמסיים הש"ך בסק"ט.

אולם נראה דאין למחות במי שרוצים להחמיר על עצמם כן להתאבל משום כבוד המשפחה, ובפרט כשעושים זאת מתוך מוטיב של צער ועגמת נפש על אבדן שאר בשר

מבלי ששב בתשובה. יעוין במרדכי פ"ג דמו"ק סי' תתפ"ו, שו"ת מהר"מ מרוטנבורג סי' תקמ"ד, שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקנ"ח, לבוש יו"ד סי' שמ"ה סעיף ו', חכ"א כלל קנ"ו סעי' ו' שו"ת חתם סופר חיו"ד סי' שכ"ו, שו"ת טוב טעם ודעת חיו"ד מהדרו"ג ח"ב סי' ר"ב, ושו"ת שבט סופר חיו"ד סי' ק"ח עיין שם, והדברים ארוכים.

תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך, כרך א סימן שנו

שאלה: כהן בעל תשובה אם יטמא לאביו שנפטר

לכאורה כיון שאביו מחלל שבת בפרהסיא ואינו עושה מעשה עמך מפורש בש"ע יו"ד שע"ג (ס"ק ח') בכהן שפירשו אבותיו מדרכי ציבור אסור לקרובים ליטמא להם שנאמר "בעמיו – בזמן שעושה מעשה עמך" וכמבואר בסנהדרין (מז א) ומקורו מת"כ. אמנם נבוך אני ולא ידעתי מה לפסוק בזה, שברמב"ם פ"א דאבל (ה"י) מביא "כל הפורשים מדרכי ציבור והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארן ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות אלא הרי הן כבני חורין לעצמן וכן האפיקורסים והמומרים והמוסרים כל אלו אין מתאבלין עליהן, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים שהרי אבדו שונאיו של הקדוש ברוך הוא ועליהם הכתוב אומר באבוד רשעים רנה"ע"ש.

ומבואר מדבריו שהפטור שהם שונאי הקדוש ברוך הוא ועליהם נאמר "באבוד רשעים רנה" ומקורו מאבל רבתי.

ולפי זה כאן בדרום אפריקא יש כאלו שנולדו כאן להורים חפשיים והם בגדר תינוק שנשבה, ובהם לכאורה יש לצדד להקל, אבל יש מהם הרבה שבאו כאן צעירים דתיים וראו מצב הדת כאן ירוד מאד בעו"ה וכאן ירדו עמהם, וקשה להקל בהם שהם כתינוק שנשבה אף שפירשו מדרכי ציבור, וראוי להחמיר בחשש איסור תורה דטומאת כהן בהם וכיוצא בהם.

אמנם מעכשיו קשה להחליט על כל אחד ואחד אם הוא נקרא תינוק שנשבה או לא, ולסמוך להקל בכהני חזקה, או מפני שאנו טמאים וכשיטת הראב"ד, הלוא כבר ביארו האחרונים שאין להקל בשל כך, ואם כן ראוי להזהיר בעל תשובה כהן או מי שקרוביו חפשיים שלא יטמא להם וכמ"ש.

וביותר הנה לדעתי עיקר דברי הרמב"ם שהבאנו שהפטור הוא מחמת שהם שונאי הקדוש ברוך הוא – חידוש הם, ולא שמענו אם זהו טעם האיסור לטמאו דמסברא אין זה קנס אלא מאחר שאינו בתוך עמיו אין בו היתר טומאה, ואם כן אף שהוא אנוס וכתינוק שנשבה אין בזה היתר טומאה שאינו בתוך עמיו, והרמב"ם לא נתכוין לפרש טעם האיסור, וכ"מ בשולחן ערוך סימן שמ"ה ס"ו שבהמיר עם אמו ומת אין מתאבלין עליו אף שהוא כתינוק שנשבה ובדג"מ שם, ועיין עוד בסימן ש"מ ס"ה ברמ"א.

סוף דבר לא יכולתי להכריע אם להקל, לבעל תשובה ששאל אותי, ואמרתי לו שב ואל

תעשה עדיף, וישתתף בהלויה בלי שיטמא, ולא יחוש לביטול מ"ע דטומאת קרובים לכהן שהרי בזמננו יש "חברה קדישא" ואין צורך לו ליטמא דוקא לצורך המת מאחר שיש מתעסקין לקוברו ודי בכך. (ובעיקר נידון זה ע"ע מש"כ בזה בח"ב סימן תקס"ד ואי"ה בח"ג עוד נבאר בזה בס"ד).

משלי פרק יא פסוק יא

בְּבִרְכַת יִשְׂרָאֵל תְּרוֹם קֶרֶת וּבְפִי רְשָׁעִים תִּהְרָס:

ביאור הגר"א - משלי פרק יא פסוק יא

בברכת ישראל תרום קרת - כאשר הקב"ה מברך את הישרים, כלומר הצדיקים ובעלי שכל, אז תתרום הקרת. כי הם מדריכים את העם בדרך ישרה וממילא יתרום העיר. ובפי רשעים תהרס - כלומר וכאשר הרשעים מדריכין ומושלים על העיר הם מהרסין אותה.

ואמר אצל הישרים ברכת, ואצל רשעים ובפי. והיינו כמה שאמר למעלה [משלי י, ו], שמחשבה טובה הקב"ה מצרף למעשה, אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרף למעשה [קידושין דף מ עמוד א].

ולכן הישרים תיכף בברכתם שמושלין וחושבין להדריכין בדרך טובה וישרה הקב"ה מרום אותה. אבל הרשעים שאין מחשבתם עושה רושם כלל אינן מהרסין אלא בפיהם, שע"י דבורם ומעשיהם תהרס הקריה:

ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג

[קנב] והרביעית - כי הם מכניעים כבוד אנשי אמת ומבטלים העבודה, ואין הצלחה לכבוד הצדיקים זולתי אחרי השפלת כבודם, כמו שכתוב (משלי יד, יא): "בית רשעים ישמד ואהל ישראל יפריח", ונאמר (שם יא, יא): "בברכת ישראל תרום קרת ובפי רשעים תהרס".

מדרש רות רבה, פרשה ב

יב [ז] "ותצא מן המקום אשר היתה שמה", ותצא - וכי לא יצאתה משם אלא היא והלא כמה גמלים יצאו כמה חמרים יצאו ואת אמרת ותצא! ר' עזריה בשם ר' יהודה בר' סימון גדול שבעיר הוא זיוה והוא הודה והוא הדרה והוא שבחה, פנה משם פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה פנה שבחה.

וכן את מוצא ביעקב אבינו כשיצא מבאר שבע וכי לא יצא משם אלא הוא והלא כמה גמלים יצאו כמה חמרים יצאו ואת אמרת "ויצא", אלא כשהצדיק בעיר הוא זיוה והוא הודה והוא הדרה, יצא משם פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה פנה שבחה.

ניחא תמן דלא הות אלא אותה הצדקת ברם הכא לא הוה יצחק תמן, אלא אמר ר' עזריה

בשם ר' עזריה בר' סימון לא דומה זכות צדיק אחד לזכות ב' צדיקים.

שפת אמת מסכת מגילה דף יא עמוד א

בגמ' רבא פתח כו' ישמח העם כו' והעיר שושן צהלה כו' פי' כי מקודם כתיב סתם על העיר "נבוכה" ואח"כ "צהלה" ולא על ישראל בפרט, ולכך דרש כי כלל העולם והעם שמחים ברבות הצדיקים שעל ידם משפיע הש"י שפע וברכה בכל, וז"ש סתם על העיר "נבוכה" מקודם ואף שודאי האומות לא הרגישו צער ועוד שמחו בנקמת ישראל, אבל באמת העיר נבוכה וכמ"ש יצא צדיק מן העיר פנה הודה זיוה והדרה: